

ПОЙТА І.О.

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ РИНКУ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

В статті розкрито основні положення формування та розвитку ринку послуг в Україні. Виявлено основні відмінності між товарами і послугами та проведений аналіз динаміки їх розвитку. Проаналізовано особливості функціонування та визначено основні тенденції змін в сфері послуг.

В статье раскрыты основные положения формирования и развития рынка услуг в Украине. Обнаружены основные отличия между товарами и услугами и проведенный анализ динамики их развития. Проанализированы особенности функционирования и определены основные тенденции изменений в сфере услуг.

In the article the substantive provisions of forming and market of services development are exposed in Ukraine. Found out basic differences between commodities and services and conducted analysis of dynamics of their development. The features of functioning and certainly basic tendencies of changes are analysed in the sphere of services.

Ключові слова: послуга, ринок послуг, життєвий рівень, попит, державний сектор, доходи населення, зайнятість, інвестиції, національний ринок.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний розвиток економіки супроводжується розгортанням глобалізаційних процесів, які докорінно змінюють характер функціонування ринків. В українській економіці, як і в усьому світі, роль сфери послуг зростає швидкими темпами. Збільшується кількість послуг, їх якість та різноманітність, вплив на життя людей, зростає кількість комерційно-посередницьких структур, які забезпечують багатогранні потреби в послугах виробничої і невиробничої сфери.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. В останні роки українськими вченими було підготовлено цілу низку досліджень, в яких розглядаються й аналізуються окремі аспекти досліджуваної проблеми. Особливої уваги заслуговують прці відомих

українських вчених-економістів: О.Г. Білоруса, С.Я. Боринця, І.В. Бураковського, А.С. Гальчинського, В. Головинської, Б.М. Данилишина, В.Ф. Данільчука, М.Ю. Дядькова, В.Г. Єременка, О.В. Зернецької, В.І. Куценко, Д.Г. Лук'яненка, А.А. Мазараккі, В.Є. Новицького, С.Г. Осики, Ю.М. Пахомова, О.В. Плотнікова, А.М. Поручника, В.Т. П'ятницького, О.І. Рогача, А.П. Румянцева, В.Р. Сіденка, С.В. Сіденко, О.К. Скаленка, В.А. Степаненка, Т.М. Циганкової, А.С. Філіпенка та ін.

Теоретико-методологічні та організаційні аспекти щодо формування, функціонування й розвитку ринку послуг у світовій економіці вже тривалий час знаходяться в полі зору зарубіжних дослідників-економістів: Є.Ф. Авдокушина, І.Т. Балабанова, Є.В. Будрина, Є.В. Данилової, І.І. Дюмулена, С.І. Долгова, В.І. Жолдака, І.Н. Іванова, В.А. Квартального, А.П. Кіреєва, В.В. Котілко, А.Д. Криканова, І.І. Лівенцової, Л.М. Невдулаєва, В.Є. Рибалкіна, К.А. Семенова, К.Б. Сєдова, Є.В. Скурко, Н.Н. Тарасенко, А.А. Тедєєва, В.І. Фомічова, Дж. Белла, Дж. Гелбрейта, Д. Джоббера, П. Друккера, М. Кастельса, К. Кларка, С. Коена, Ф. Котлера, Дж.Б. Куінна, Дж. Ланкастера, Дж. Шумпетера та ін.

Актуальність дослідження проблем розвитку ринку послуг в умовах глобалізації та недостатність теоретичних і практичних розробок даної проблеми в Україні обумовили вибір теми й цільову спрямованість дисертаційного дослідження.

Ціллю статті є дослідження причин, етапів формування та функціонування ринку послуг в Україні, суперечностей їх розвитку на сучасному етапі економічної системи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розвиток соціальної сфери, зростання обсягу послуг є необхідною передумовою практичної реалізації мети держави з соціально орієнтованою економікою до зростання життєвого рівня населення. Життєвий рівень - це соціально-економічна категорія, що відображає досягнутий ступінь розвитку і задоволення фізичних, духовних і соціальних потреб людини.

Потребу ж можна визначити як об'єктивну необхідність певних умов життя, що відповідають досягнутому ступеню розвитку суспільства, яка проявляється у формі бажання, прагнення індивіда або суспільства в цілому.

Визначення поняття «послуга» можна зробити на основі властивих послугам чотирьох унікальних характеристик, які відрізняють їх від товарів. Це так звані «чотири Н послуг», тобто Нематеріальність (Невідчутність), Невіддільність від джерела, Неоднорідність (Непостійність) якості та Не збереженість [1, с. 78].

Британський журнал «The Economist» якось зазначив, що послугою є те, що під час купівлі-продажу не може впасти і вдарити по нозі [2, с. 48].

Але за такого визначення поняття «послуга» виникає низка проблем: по-перше, є товари, які також невідчутні й невидимі (наприклад, електронні програми); по-друге, це визначення не робить різниці між ефектом послуги і процесом її виробництва; послуга може бути і видимою (наприклад, вистава), але її ефект тимчасовий; по-третє, це визначення наголошує на фізичних відмінностях, проте не висвітлює економічні аспекти послуг і того, як вони виробляються і продаються.

Процес виробництва послуг і реалізацію послуг неможливо розділити. Товар може існувати в рамках його фізичних можливостей незалежно від клієнта або покупця. Про послуги не можна сказати те саме. Якби це було ймовірним, то права власності на них могли би передаватися від одного суб'єкта економічної діяльності до іншого [2, с. 215].

Послугу неможливо відокремити від її об'єкту і процесу надання, вона є результатом безпосередньої дії виробника і споживача та внутрішньої діяльності виробника із задоволення споживача. А надання послуг – це діяльність виробника, що необхідна для надання послуг. Такі визначення представлені міжнародними стандартами ISO-8402 і інтерпретовані в Україні ДСТУ ISO-9004-2-96 [4, с. 108].

Послуги задовольняють найрізноманітніші потреби: суспільні, виробничі, особисті. Відповідно до різнобічного характеру задоволення потреб та особливостей функціонування послуги класифікуються за різними ознаками.

Послуги - це діяльність підприємств (установ, організацій), що не набуває матеріально-речової форми та задовольняє певні потреби замовників — особисті,

колективні. За умов ринкової економіки зростає значення виробництва послуг у формуванні валової доданої вартості країни.

В загальному обсязі послуг виділяються дві частини: одна призначена для виробничого споживання галузями сфери виробництва матеріальних благ, друга - послуги, що виробляються і призначені для кінцевого споживання домашніми господарствами, тобто для невиробничого споживання.

Частина послуг, що виробляються, є ринковими послугами. В міжнародній статистичній практиці відповідно до рекомендацій ООН під ринковими розуміють послуги, призначені для реалізації або реалізовані за економічно значущими цінами.

Формування ринку послуг залежить від структури населення за місцем проживання (міське, сільське), віком, статтю, його освітнім рівнем. Результати наших досліджень свідчать, що за інших однакових умов у тих регіонах, де переважає питома вага міського населення, практично всі показники, які характеризують розвиток ринку послуг, є вищими.

Відмінності у структурі ринку послуг і споживання послуг існують у межах кожної області. Порівняльний аналіз питомих показників забезпеченості населення послугами дає змогу зробити найбільш обґрунтовані висновки. Адже для порівняння беруться регіони, які мають близькі соціально-економічні характеристики. Звідси можна зробити висновок, що на розвиток ринку послуг суттєвий вплив мають не лише економічні, демографічні, природно-кліматичні, а й організаційні чинники, тобто менеджмент.

Обґрунтування шляхів подальшого розвитку ринку послуг передбачає необхідність визначення нормативів забезпечення населення послугами.

Загальний норматив забезпеченості населення послугами можна розглядати як складову частину сімейного споживчого бюджету. Отже, цей норматив забезпеченості залежить від доходів населення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Український ринок послуг ще не набув достатнього розвитку. Розвиток сфери послуг в Україні потребує активізації залучення в цю сферу інвестицій, в т.ч. іноземних. Залучення іноземного капіталу в українську економіку буде сприяти надходженню не тільки необхідних

фінансових ресурсів, але й передових, технічно ефективних методів реалізації послуг, що сприятиме підвищенню їх якості й доступності, культури обслуговування та в кінцевому рахунку – підвищить конкурентоспроможність вітчизняних виробників послуг та значно зміцнить позиції України в міжнародному обміні послугами.

Для подальшого розвитку сектору послуг в Україні першочергового значення набуває розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, і насамперед Інтернет та електронної і мобільної торгівлі, які набувають все більшого впливу не лише на організацію діяльності окремо узятих підприємств шляхом скорочення витрат, підвищення мобільності та конкурентоспроможності, але й значною мірою визначають напрямки та подальші темпи розвитку як інших видів послуг, так і інших галузей економіки країни.

Список використаних джерел:

1. Куценко В.І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку: [монографія] / В.І. Куценко, В.П. Удовиченко. – Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2011. - 656 с.
2. Куценко В.І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики): [монографія] / В.І. Куценко / За наук. ред. д.е.н., проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина / РВНС України НАН України. – Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект – Поліграф», 2008. – 818 с.
3. Пирожков С.І. Ринок освіти у глобальному вимірі: Європейський досвід для України [Електронний ресурс] / С.І. Пирожков. – Стратегічна панорама. – №2. – 2002. – Режим доступу: <http://upr.1september.ru/2005/07/2.htm> Технологии
4. Школа І.М. Стратегія розвитку підприємств невиробничої сфери регіону: [навчальний посібник] / І.М Школа, А.А Вдовічен, Т.М. Ореховська та ін. / За ред. І.М Школи, А.А. Вдовічена. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2008. – 288 с.

Пойта І.О. Принципи формування та розвитку ринку послуг в Україні / І.О. Пойта // Наука й економіка: Науково-теоретичний журнал Хмельницького економічного університету. Випуск 4 (24) – С. 162-164